

MUINAIS- TUTKIJA

2. 1993

SISÄLLYS

Suomen arkeologisen seuran lausunto opetusministeriölle alueellisen muinaismuistohallinnon kehittämistoimikunnan mietinnöstä	1
Suomen keskiajan arkeologian seuran lausunto alueellisen muinaismuistohallinnon kehittämistoimikunnan mietinnöstä	4
Keskiajan arkeologia - omin alue ja kosketuspinnat muihin tieteisiin. Seminaari Hämeen linnassa 19.11.1993 ..	8
Kongressi Savonlinnassa 23.-25.4.1993 (Leena Lehtinen)	9
Yhteistyötä opiskelemissa (Mirja Miettinen)	14
Viikinkien jäljillä Roskildessa (Arja Karivieri)	16
Fennougristien kongressi Deberecenissä 1990 ja Jyväskylässä 1995 (Janne Vilkuna)	18
Kirjallisuutta	23

SUOMEN ARKEOLOGISEN SEURAN LAUSUNTO OPETUSMINISTERIÖLLE ALUEELLISEN MUINAISMUISTOHALLINNON KEHITTÄMISTOIMIKUNNAN MIETINNÖSTÄ

Suomen arkeologinen seura ry:n hallitus on perehtynyt Alueellisen muinaismuistohallinnon kehittämistoimikunnan mietintöön ja haluaa kiinnittää huomiota seuraaviin seikkoihin pääasiassa tieteellisen tutkimuksen näkökulmasta.

Kaivausoikeudet: Arkeologisten kaivausten tekeminen ilman asianmukaista dokumentointia ja kaivuskertomuksen laadintaa ei edistä tutkimusta, vaan enemminkin hankaloittaa tai jopa vahingoittaa sitä. Nykyisen käytännön mukaan museovirasto edellyttää kaivausluvan saaneilta tutkimusraporttia dokumentteineen. Suomen arkeologisen seuran mielestä yliopistoille ja maakuntamuseoille ei ole tarpeen antaa oikeutta tehdä arkeologisia kaivauksia ilman museoviraston kanssa tehtävää sopimusta ja sen myöntämää lupaa. Nykyinen käytäntö on joustavasti antanut mahdollisuuden suorittaa tieteellisiä kaivauksia kaikille, joilla on tarvittavat edellytykset. Museovirastosta riippumattomien laitosten - yliopistojen ja museoiden - mahdollisuuksia pidempiaikaisiin kaivaus- ja inventointiprojekteihin tulee kuitenkin kehittää siten, että sovitaan tilanteeseen sopivista raportointiaikatauluista.

Kokoelmat: Arkeologisten kokoelmien sijoittaminen tulee käsittää kahtena eri kysymyksenä. Ei pidä sekoittaa tutkimuskokoelmien ja näyttelyaineiston sijoittamista toisiinsa. Näyttelyjä silmällä pitäen on tärkeää taata, että alueellisesti edustavat kokoelmat ovat nähtävillä paikallisen tarpeen vaatimusten mukaisesti. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että maakuntamuseoilla tulee olla mahdollisuus ja oikeus tehdä näyttelyitä omissa tutkimuksissaan löytyneistä esineistä sovitun ajan kuluessa. Tältä osin nykyinen lainsäädäntö maakuntamuseoiden käyttöön sijoitetun esineistön suhteen on riittävä ja deponointia voidaan kehittää sen puitteissa edelleen. Maakuntamuseot, joista muutamissa arkeologista asiantuntemusta ja valmiuksia tilapäis- ja kiertonäyttelyiden tekemiseen jo onkin, voisivat tiivistää yhteistyötään jakamalla kustannuksia ja tekemällä yhteisiä kiertonäyttelyitä.

Varsinaisia tutkimuskokoelmia sen sijaan ei ole syytä hajottaa liikaa, vaan ne tulee keskittää niin harvaan paikkaan kuin mahdollista. Tämä on tutkimukselle edullista, koska näin tutkija välttyy matkustamasta useisiin eri paikkoihin aineistoa nähdäkseen. Liian pienet yksiköt jäävät myös nykyisillä resursseilla ilman hoitoa eikä varastotilojen soveltuvuutta voida taata. Lisäksi esiinottopalvelu vaatii henkilökuntaa, sillä sääntönä tulee pitää, ettei tutkijaa yksin päästetä kokoelmiin. Näin ollen hajasijoittamista ei voida perustella kokoelmien turvallisuudella. On myös huomattava, että suuri osa museoista tiedostaa kokoelmien vastaanottamisesta aiheutuvan vastuun ja kustannukset eikä edes halua niitä vastuulleen.

Yliopistoihin ei ole liioin mielekästä sijoittaa muuta kuin opetuskoelmia tai tutkimuslainoja määräaikaaisesti, koska näillä ei ole muuhun mahdollisuuksia. On myös huomattava, etteivät tutkimuksen kohteena olevat arkistoaineokset muillakaan aloilla ole yliopistojen hallussa. Tärkeää on, että museovirasto velvoitetaan myöntämään tutkimuskokoelmalainoja, mikäli perustellusti ei voida väittää siirron vaarantavan aineiston turvallisuutta, ja että joustavasti voidaan sopia kuhunkin tilanteeseen sopivasta käytännöstä.

Museovirastolla on ollut ajoittain resursseista johtuvia vaikeuksia taata tutkijoille mahdollisuus päästä käsittelemään talletettua aineistoa. On itsestään selvää, että tämä kuitenkin kuuluu sen velvollisuuksiin, joten asiaa on painotettava ja viraston edellytyksiä kokoelmien hoidon tehostamiseen on parannettava parempien resurssien avulla.

Suojeluhallinto: Suojeluhallinnon hajasijoittaminen on myös erillinen kysymys eikä sitä tule liittää kysymykseen kokoelmien sijainnista. Maakuntiin sijoitettavan ja arkeologista vastuuta kantavan suojeluhenkilökunnan tulee olla täysin vapaata maankäytön suunnittelun tai kunnallishallinnon muista intresseistä. Paras ratkaisu olisi museoviraston alaisten alueyksiköiden perustaminen. Tutkimatta lienee jäänyt se mahdollisuus, että tällaiset yksiköt sijoitettaisiin fyysisesti jo olemassaolevien valtion tutkimuslaitosten aluetoimistojen yhteyteen, jolloin yhteinen välineistö ja monitieteellinen kanssakäyminen edistäisivät modernilla tavalla tavoitteiden saavuttamista.

Yliopistoilla ei ole mitään tarvetta ottaa vastaan suojelutoiminnan tehtäviä. Niillä on eettinen vastuu ottaa kantaa suojelukysymyksiin ja myös vastuu kouluttaa opiskelijat ymmärtämään suojelutyön merkitys ja perusteet. Erillisillä sopimuksilla voidaan inventointityötä tai suojelumääräyksiin pohjautuvia kaivauksia tehdä niissäkin silloin, kun ne mielekkäästi liittyvät laitosten tutkimusprojekteihin.

Museoviraston tehtävät: Museoviraston koordinoitavastuu kasvaa hallinnon hajasijoittamisen myötä, mikä lisää työpanosvaatimuksia. Sen on voitava huolehtia siitä, että rekistereihin hyväksyttävät muinaisjäännökset ja niiden perustana oleva inventointityö täyttää tietyt kriteerit. Tällä hetkellä maakuntamuseoissa oleva ammattitaito ei herätä epäilyksiä siitä, etteikö inventoinnin taso olisi riittävä, mutta tilanteen täydellinen vapauttaminen saattaa johtaa kehityksen huononemiseen. Ei voida sallia tilannetta, jossa suojelu tai kaavoitus perustuu esim. kunnan amatööriarkeologilla teettämään ja tarkistamattomaan inventointiin.

Museoviraston tulee myös yhdenmukaistaa luettelointitavat. Tämän kuitenkin täytyy tapahtua määräämällä vain minimivaatimukset ja kaikin keinoin tuomalla esille, että jokaisen kohteen dokumentointi on kustakin

muinaisjäännöksestä riippuvaa. Standardit eivät saa merkitä sitä, että tutkimukselle tärkeä tieto jää dokumentoimatta. Liian tiukka tyyppittely, lukitus ja yhtenäistäminen johtaa helposti tulosten mekaanistumiseen, tiedon yksipuolistumiseen ja lopulta dokumentaatiotason alenemiseen.

Erityisen tärkeäksi tehtäväksi museovirastolle jää muinaisjäännösrekisterin toteuttaminen, joka on nyt viimein saatava käyttöön. Sitä on pidettävä ehdottomana edellytyksenä kaikille mahdollisille hajasijoituspäätöksille, mutta on hyvin tärkeä ilman niitäkin. Sen tulee käsittää sekä kiinteät muinaisjäännökset ja löytöpaikat että löytöaineiston, ja sen on oltava saavutettavissa kaikkialta Suomesta. Rekisterin luotettavuus edellyttää koko maan inventointitilanteen saattamista ajan tasalle, ja tässä työssä maakuntiin sijoitetuilla arkeologeilla, jotka tuntevat paikalliset olosuhteet, on keskeinen tehtävä.

* * *

Suomen arkeologinen seura on siis sillä kannalla, ettei ongelma ole koskaan ollut valtakunnallisessa organisaatiossa tai lainsäädännössä vaan liian pienissä resurssissa. Mikäli huomattavia lisäresursseja ei saada, tuhlaamaan kallisarvoista aikaa yhä lisää hajasijoitukseen. Pilkkomalla vähäistä kapasiteettia vielä pienempiin osiin, siirtymävaiheen hankaluuksiin, lainsäädännön muutosten valmisteluun, aineiston siirtämiseen, paperien kopioimiseen ja eriasteiseen suunnitteluun, hukataan useita kallisarvoisia henkilötyövuosia ilman, että tuloksella olisi mitään kauaskantoista merkitystä arkeologiselle tutkimukselle ja suojelutyölle. Nykyinen kapasiteetti ei yksinkertaisesti riitä näihin muutoksiin, eikä toimikunnan mietinnössä ole esitetty mitään tilanteen parantamiseksi. Toisaalta aikaisemmatkaan mietinnöt, joissa resurssien parantamista on esitetty, eivät ole johtaneet tuloksiin. Edellytyksenä kaikelle hajasijoittamiselle tulee siis pitää ennen kaikkea sitä, että pysyvien arkeologinvirkojen määrää maassa lisätään tuntuvasti.

Vastuun arkeologisesta suojelusta ja kokoelmista tulee pysyä museovirastolla, jonka resurssija lisätään perustamalla riittävä määrä alueyksiköitä. Niiden turvin viraston päätoimipiste voi keskittyä ohjaukseen ja yhdenmukaistamiseen sekä muinaisjäännösrekisterin perustamiseen. Muinaismuistolakiin ei ole syytä puuttua, koska se on sisällöllisesti paras mahdollinen, ja koska kaikki esitetyt parannukset ovat tehtävissä nykyisen lainsäädännön puitteissa.

Suomen arkeologista toimintaa on harjoitettu resurssilla, jotka ovat huomattavasti alle minimivaatimusten. Tämä näkyy tuloksissa, jotka ovat ainoa mittapuu sen tuottavuudelle. Kun säästöistä aletaan puhua, kohdistuu uhka aina mahdollisuuksiin tuottaa sekä tieteellistä että populaaria tietoa Suomen menneisyydestä. Tästä syystä on suhtauduttava erityisellä varovaisuudella kaikkiin ratkaisuihin, jotka aiheuttavat tuottamatonta lisätyötä, ja joiden rahoituksesta ei kyetä välittömästi huolehtimaan.

Suomen keskiajan arkeologian seuran lausunto alueellisen muinaismuistohallinnon kehittämistoimikunnan mietinnöstä

Opetusministeriö on pyytänyt yhdistyksemme lausuntoa otsikkoasiasta. Esitämme kunnioittaen lausuntonamme seuraavaa:

Mietinnössään kehittämistoimikunta kiinnittää huomiota eräisiin keskeisiin muinaismuistojen suojeluun liittyviin periaatteisiin. Toimikunta korostaa muinaisjäännösten merkitystä kansalaisten identiteetin elementteinä. Kaikilla kansalaisilla on oikeus saada tietoa muinaisjäännöksistä, varsinkin niistä jotka kuuluvat heidän lähimpään ympäristöönsä. Samalla toimikunta pitää muinaismuistojen suojelua kansalaisvelvollisuutena, ei pelkästään viranomaistehtävä. Tähän viitaten toimikunta esittää muinaismuistohallinnon hajauttamista aluetasolle; arkeologisen tutkimusoikeuden laajentamista ja maakunnallisten esinekokoelmien kehittämistä. Näitten tavoitteiden saavuttamisen edellytyksenä on toimikunnan mukaan uuden muinaismuistolain säätäminen.

Muinaismuistohallinto

Kehittämistoimikunnan käsityksen mukaan muinaismuistohallintoa voidaan välittömästi hajauttaa museoviraston ja maakuntamuseoiden välillä tehtävillä sopimuksilla. Tällaisesta tehtävien siirrosta on jo hyviä tuloksia n.s. maakunta-arkeologitoiminnan puitteissa. Maakunta-arkeologin tehtävät luetellaan mietinnön liitteessä 2.

Seuramme mielestä maakunta-arkeologijärjestelmää, josta jo on hyviä kokemuksia, on käytettävä lähtökohtana muinaismuistohallinnon alueellisessa kehittämisessä. Tämän päivän taloudellisessa tilanteessa tällä järjestelmällä on se ehdoton etu, että se ei vaadi suuria lisäresursseja. Maakunta-arkeologeja voidaan palkata maakunta-museoille tulevan valtionavun puitteissa.

Tukemalla ja kehittämällä maakunta-arkeologijärjestelmää sekä edistämällä museoviraston ja maakuntien välistä yhteistoimintaa luodaan pohjaa tulevalle muinaistieteen aluehallinnolle. Tämän hallinnon lopullisesta muodosta ei voida tehdä päätöksiä ennenkuin käymistilassa oleva valtakunnallinen aluejako varmistuu. Tähänastisten kokemusten perusteella ei ole mielekäästä hajauttaa muinaismuistohallintoa n.s. maakuntiin, joita tällä hetkellä on 21, vaan tyytyä 5-7 alueeseen. Kuten mietinnöstä selviää on maa tällä hetkellä museoviraston arkeologian osaston sisällä jaettu kuuteen suojelualueeseen ja maakunta-arkeologeja on viisi. Henkiset ja taloudelliset resurssit huomioimatta arkeologisten hallintoalueiden

määrää ei ole syytä lisätä, vaan alueellista toimintaa on kehitettävä nykytilanteen pohjalta.

Toimikunnan mietinnössä suhtaudutaan yllättävän kevytmielisesti aluetasolla toimivien arkeologien pätevyyskysymykseen. Seuramme mielestä maakunta-arkeologin tai vastaavan muinas-tietellisiä asioita käsittelevän virkamiehen pätevyysvaatimuksena on oltava fil.kand.- tutkinto johon sisältyy arkeologian laudatur-arvosana.

Tutkimusoikeus

Voimassa olevan muinaismuistolain mukaan museovirasto toimii muinaistieteellisen kaivausluvan myöntäjänä. Tämä päätöksenteon keskittäminen yhteen paikkaan johtuu siitä, että arkeologisessa tutkimuksessa kiinteä muinaisjäännös, so. alkuperäislähde tuhotuu kaivaustoiminnan yhteydessä.

Toimikunta ehdottaa että yliopistojen arkeologian laitoksilla ja alueellisilla suojeluviranomaisilla olisi vapaa kaivausoikeus. Seuramme mielestä muinaismuistolain mukainen lupamenettely pitää säilyttää. Käytäntö on osoittanut että kaivauslupa on aina myönnetty nopeasti, mikäli tutkimushankkeen asiat muuten ovat olleet kunnossa. Nykyinen järjestelmä antaa edes jonkinlaisen takuun siitä, että tutkituista kohteista toimitetaan tutkimuskertomukset ja löytöluettelot kaikkien tutkijoiden käytettäväksi. Nopeitten tietoyhteyksien aikakaudella maantieteellisellä etäisyydellä ei ole merkitystä tässä asiassa.

Muinaisesinekokoelmat

Maasta joko irtaimina löytöinä tai kaivauksissa löytyneet esineet ovat kiinteiden muinaisjäännösten ohessa arkeologisen tutkimuksen tärkein lähdeaineisto, jonka säilyminen ja saatavuus ovat ensiarvoisen tärkeää. Toimikunta on laatinut selvityksen aineiston määrästä ja sijoituksesta. Seuramme haluaa kiinnittää huomiota siihen, että selvitys koskee vain esihistoriallisia kokoelmia, kun taas historiallisen ajan maalöytöihin ei ole kiinnitetty huomiota.

Historiallisen ajan maalöydöt muodostavat laajan osan kansallismuseon kokoelmista. Esineitä on saatu irtolöytöinä ja kaivauksista yhtä kauan kuin esihistoriallisia löytöjä. Maakunta-museoissa ja joissakin muissakin museoissa on myös runsaasti historiallisen ajan maalöytöjä. Seuramme pitää eri kokoelmissa olevien historiallisen ajan löytöjen kartoitusta tärkeänä.

Toimikunta ehdottaa että kansallismuseon hallussa olevia muinaislöytöjä entistä enemmän hajautettaisiin maakuntiin, yliopistojen ja eri museoiden käyttöön. Toimikunnan mielestä tällainen deponointipakko on sisällytettävä muinaismuistolakiin. Seuramme mielestä olemassa olevia kokoelmia ei ole syytä tässä vaiheessa hajauttaa, koska siitä olisi vain haittaa tutkimukselle. Museoviraston tulee jatkaa muinaisesineiden deponointitoimintaa uusien kaivausten yhteydessä tulevien löytöjen suhteen siten, että yliopistojen laitosten tutkimustarpeet ja eri museoiden näyttelytarpeet tulevat tyydytetyksi. Tulevaisuudessa mahdollisesti tapahtuvan muinaismuistohallinnon aluejaon yhteydessä voidaan esineistön laajempaa hajasijoitusta harkita.

Muinaisjäännösten inventointi

Toimikunnan mietinnössä on useita ehdotuksia, joiden toteuttamista seuramme pitää tärkeänä, kuten arkeologisten arkistojen kopioiminen ja tiedostojen siirtäminen ATK:lle, muinaisjäännösluokittelun kehittäminen sekä valtakunnallisen muinaisjäännösrekisterin aikaansaaminen. Käyttökelpoisen rekisterin aikaansaaminen edellyttää kiinteiden muinaisjäännösten inventoinnin tehostamista. Inventointihankkeen tulee kuitenkin kohdistua myös historiallisen ajan kiinteisiin muinaisjäännöksiin, joita mietinnössä ei oteta huomioon.

Historiallisen ajan muinaisjäännösten kenttäinventointia ei erinäisiä sektori-inventointeja lukuunottamatta ole tehty lainkaan kuntakohtaisesti. Nämä jäännökset voi luontevasti jakaa kirkollisiin, sotilaallisiin ja maallisiin muinaisjäännöksiin. Näistä eri tavoin museovirastoon kertyneet tiedot ja sektori-inventoinnit kattavat kohtuullisen hyvin kirkolliset jäännökset, joskin runsaasti hautausmaita ja kalmistoja sekä kirkon- ja kappelipaikkoja on löytämättä tai tarkastamatta. Myös sotilaallisista kohteista on olemassa verraten kattavia luetteloita, mutta huomattavia puutteita on. Sotilaallisten muinaisjäännösten inventoinnista ja siinä noudatettavista periaatteista on museoviraston rakennushistorian osastolla äskettäin laadittu selvitys, joka toimikunnan olisi tullut ottaa huomioon.

Vakavin ongelma ovat maalliset muinaisjäännökset, siis asuin- ja työpaikat sekä taloudellisen toiminnan jäännökset. Näihin muinaisjäännöksiin kuuluvat myös rajamerkit, tiet, kalliopiirokset ja muut samankaltaiset jäännökset. Niihin kohdistuvaa luettelointia on voitu tehdä hyvin vähän ja kuitenkin näiden kohteiden määrän voi arvioida kohoavan satoihintuhansiin.

Historiallisen ajan kiinteiden muinaisjäännösten inventointityöhön on seuramme mielestä kohdistettava suurta huomiota. Tämän mielestämme hyvin keskeisen kysymyksen toimikunta on jättänyt käsittelemättä, minkä vuoksi seuramme ehdottaa erityisen työryhmän asettamista tätä inventointia suunnittelemaan.

Yhteenveto

Seuramme mielestä Alueellisen muinaismuistohallinnon kehittämistoimikunta on tehnyt hyvää työtä ja kartoittanut joukon ongelmia arkeologian kentällä pyrkien löytämään niihin ratkaisuja. Seuramme tukee pyrkimyksiä, joiden tarkoituksena on edistää arkeologiaa koskevan tiedon leviämistä kansan keskuuteen. Muinaisjäännösten suojelu ei saisi olla vain viranomaistehtävä, vaan myös jokaisen kansalaisen vastuulla, mitä nykyinenkin laki korostaa. Voimassa olevista suojeluperiaatteista ja tutkimuksen tieteellisestä tasosta ei ole tingittävä.

Seuramme pitää muinaismuistohallinnon aluellista hajauttamista hyvänä asiana, mutta toteaa, että maan museolaitos ei vielä ole kypsä ottamaan täyttä vastuuta muinaisjäännösten suojelusta ja tutkimuksesta aluetasolla. Tässä vaiheessa aluehallintoon siirtymistä voidaan parhaiten edistää kehittämällä olemassa olevaa maakunta-arkeologijärjestelmää. Maa on jaettava 5-7 arkeologiseen vastuualueeseen noudattaen museovirastossa jo käytössä olevaa aluejakoa. Kullakin alueella maakuntamuseoiden tulisi museoviraston kanssa tehtävän sopimuksen mukaisesti vastata määräytyistä muinaisjäännösten suojelua ja tutkimusta koskevista kysymyksistä.

Muinaismuistolakia ei ole syytä lähteä uudistamaan, vaan aluehallintokokeilua on pyrittävä edistämään museoviraston ja maakuntamuseoiden välisillä sopimuksilla.

Muinaisjäännösten suojelukäytäntöä ja tutkimuslupamenettelyä ei ole syytä muuttaa.

Alueellisen muinaismuistohallinnon kehittämistoimikunta ei ole ottanut kantaa historiallisen ajan kiinteiden muinaisjäännösten inventointiseen, mikä mielestämme on aikamme suurimpia haasteita arkeologian alalla. Tämän vuoksi ehdotamme työryhmän asettamista selvittämään kysymykseen liittyviä näkökohtia ja sen ratkaisemista.

SUOMEN KESKIAJAN ARKEOLOGIAN SEURA -
SÄLLSKAPET FÖR MEDELTIDSARKEOLOGI I FINLAND

Seminaari Hämeen linnassa 19.11.1993

KESKIAJAN ARKEOLOGIA - OMIN ALUE
JA KOSKETUSPINNAT MUIHIN TIETEISIIN

MEDELTIDSARKEOLOGIN - SÄRART OCH
KONTAKTFÄLT

- 10.00 Seminaarin avaus
- 10.15 FD Anders Ödman : Danmarks medeltida bergslag
- medeltidsarkeologi utan gränser.
- 11.30 FD Knut Drake : Byggnadsmonument och historiska
källor.
- 12.00 Lounas
- 13.15 FT Sirkku Pihlman : Arkeologisen aineiston
kategorisaatio.
- 14.00 FM Marita Kykyri : Historiallisen ajan puurakennus-
tekniikan kehitys arkeologian ja sen lähitieteiden
näkökulmasta.
- 14.45 FT Terttu Lempiäinen : Keskiajan ihmiset ja kasvit
- kannattaako kasvillisuustutkimus?
- 15.15 FT Jussi-Pekka Taavitsainen : Sisä-Suomen asutus-
historia. Historiaa - arkeologiaa - paleoekologiaa.
- 16.00 Loppukeskustelu ja seminaarin päättäminen

Seminaarin ilmoittautumislomakkeita sekä tarkempia tietoja
seminaarijärjestelyistä on saatavissa elokuussa.

Leena Lehtinen

ARCHAEOLOGY IN EASTERN FINLAND - HUMAN OCCUPATION IN BOREAL FORESTS -KONGRESSI SAVONLINNASSA 23.-25.4.1993

Idea

Idea kongressista syntyi pimeänä ja tylsänä marraskuun lopun päivinä vuonna 1991. Miksei täällä Savonlinnassa voitaisi kansainvälisessä foorumissa esitellä viime vuosina todellisen nousun kokenutta poikkitieteellistä Itä-Suomen ja Karjalan arkeologista tutkimusta ja antaa myös muille tilaisuus esittää omia tutkimuksiaan? Miksi kätkeä kynttilä vakan alle?

Esteitä ei keksitty, joten jo kuukauden kuluttua kongressi, (jota nimeä tilaisuudesta käytän, koska paikalla oli muitakin kuin esitelmöitsijöitä), oli saanut kummisetänsä ja tätinsä. Sedät ja tädit anoivat rahaa ja jopa saivat sen verran, että kongressi voitiin järjestää. Nimikin keksittiin vaikka siitä vähän nahisteltiin. Pohdittiin sitä onko sanassa "occupation" ikävä sävy, tuoko se meidän aikamme ikävyydet mieleen. Nimi kuitenkin annettiin ja kaikki olivat lopulta tyytyväisiä. Työ käynnistyi, eniten sitä tekivät kummitädit Hilikka Aalto Savonlinnan kesäyliopistosta, allekirjoittanut ja Anne Vikkula. Käytännön järjestelyistä suurin työmäärä tehtiin pääkallorpaikalla, jolloin etenkin kesäyliopiston toimistos sihteeri Erja Tynkkynen-Tammisuo joutui lujille. Virallisia järjestäjiä, "kummeja" oli iso liuta: Helsingin ja Joensuun yliopistot, Savonlinnan kesäyliopisto ja maakuntamuseo, museovirasto, Mikkelin lääninhallitus ja Suomen arkeologinen seura.

Tulos

Runsaan vuoden kestäneen työn, joista viimeinen kuukausi oli intensiivistä, tuloksena Savonlinnan opetusravintola

Paviljongin auditorioon, Itä-Savon parhaimman ravintolan alakertaan, kokoontui runsaat 70 kongressiedustajaa. Joukossa oli runsaasti ruotsalaisia, virolainen Aivar Kriiska, Aleksanteri Saksa Inkerinmaalta ja Vladimir Shumkin Pietarista. Sisukkaista yrityksistä huolimatta petroskoilaiset esitelmäitsijät eivät voineet passivaikeuksien vuoksi osallistua kongressiin. Poissaoloista huolimatta kahden päivän aikana pidettiin 23 englanninkielistä tai tulkattua esitelmää ja luettiin tri Pavel Dolukhanovin Newcastlesta lähettämä esitelmä. Postereita esiteltiin neljä ja niiden lisäksi Timo Jussila ja Milton Nunez esittelivät arkeologista aineistoa sisältäviä tietokoneohjelmia. Kolmantena päivänä retkeiltiin.

Esitelmät

Esitelmät oli otsikoiden perusteella jaettu neljään eri sessioon ja viidentenä sessiona oli postereiden esittely. Ensimmäisenä päivänä olivat teemat "Saimaa-studies" ja "Environmental archaeology". Seuraavassa katsauksessa kerron parilla sanalla kustakin kuullusta esitelmästä. Useimmilla oli monta tekijää, mutta mainitsen vain sen nimen, joka piti kyseisen esitelmän. Kongressissa jaettua abstraktivihkoa ohjelmiseen voi kysellä järjestäjiltä. Esitelmät julkaistaan ensi vuoden puolella ilmestyvässä Fennoscandia Archaeologicassa.

1) Saimaa studies

Saimaa studies koostui kuudesta Helsingin yliopiston Muinais-Saimaa-projektiin liittyvän tutkimuksen esittelystä. Näihin liittyen allekirjoittanut selosti Etelä-Savon nykyisen muinaisjäännöskannan koostumuksen, so. yli 600 kohdetta, joista 431 on asuinpaikkoja. Asuinpaikkojen määrä on kasvanut vuodesta 1984 kolmella ja puolella sadalla. Tuija Kirkinen esitteli GIS-menetelmän (so. ATK-pohjainen paikkatietojärjestelmä) avulla kartoitettua rautakauden miljöön analyysiä Taipalsaarella. Anne Vikkula ja Saara Wilhelms käsittelivät esitelmässään ympäristötekijöiden arviointia ja vaikutuksia eteläisen Saimaan pyyntikulttuurin asuinpaikkojen sjaintiin ja muihin niissä havaittaviin eroihin. Timo Jussila kertoi tutkimuksistaan Saimaan alueen rannansiirtymisestä liittyen asuinpaikkojen ajoittamiseen. Petro Pesonen esitteli Rääkkylän Pörrinmäkin kaivausten tuloksia.

2) Environmental studies

Tähän sessioon kuului seitsemän esitelmää: Pavel Dolukhanovin tekemä, mutta tulkin lukema esitelmä Karjalan kannaksen ympäristön vaikutuksista asutuksen kehitykseen, Erik Sandenin ja Jorma Karmanin Norrlannin jokilaaksoja ja Milton Nunezin Ahvenenmaan rautakautta käsittelevät tutkimukset. Ruotsalainen eri yliopistoista koottu tutkimusryhmä kertoi Ängersjö-projektista, jossa selvitetään yhden eristäytyneen Hälsinglandin luoteisosan "metsäkytän", eräänlaisen suljetun systeemin toimintojen ja yhteyksen kehitystä poikkitieteellisenä projektina. Elisabeth Grönlund ja Heikki Simola esittelivät juuri alkaneita projekteja, joilla pyritään selvittämään maankäytön

(lähinnä maanviljelyn eri muotojen) historiaa paleoekologian keinoin yhdistettynä arkeologisen aineistoon: Grönlund esitteli Karjalan Kannasta koskevaa projektisuunnitelmaa ja Simola alustavia tutkimustuloksia vertailuista Itä-Suomen jo tunnetun arkeologisen materiaalin suhteista maaperään.

Ensimmäisen päivän jälkeen kokoonnuimme "get together partyyn" hotelli Casinolle. Tässä yhteydessä pidettiin arkeologisen seuran kokous. Seuraavana päivänä jatkoimme virkeinä ja innostuneina uusien esitelmien kuuntelua. Oli kolmen viimeisen session vuoro. Ne olivat 3) Archaeology in Fenno-Ugric cultural area, 4) Posters ja 5) Natural sciences in archaeology.

3) Archaeology in Fenno-Ugric cultural area

Tähän sessioon oli koottu ne esitelmät, jotka otsikon perusteella olivat "humanistisia". Ne käsittelivät ihmisen henkistä puolta tai etnistä taustaa tai edustivat perinteistä arkeologista esinetutkimusta - olivathan monet päivillä kuullut tutkimukset poikkeusteollisia ja luonnontieteellisiä.

Aluksi kuulumme Vladimir Shumkinin esitelmän saamelaisten alkuperästä, joka hänen mukaan periytyy varhais-holoseenikaudelle (siis n. 10 000 BP). Shumkin ei usko, että saamelaiset olisivat aiemmin asuneet laajempaa etelässä, vaan etelän "lappalaisilla" oli toinen etninen tausta. Hilka Oksala pysytteli pohjoisilla leveysasteilla pohdittaessaan Länsi-Pohjan kivikautta, sen paikallisuutta ja yhteiskunnan rakennetta. Eero Autio kysyi esitelmässään Suomen kalliomaalausten sarvipäisten ihmishahmojen merkitystä eikä vastauksessaan uskonut niiden olevan shamaaneja, kuten yleisesti väitetään. Aution mukaan hahmot viittaavat enemmänkin totemismiin. Myös Milton Nunez pohti esitelmässään kalliomaalausten liittymäkohtia saamelaisten uskontoon. Yhtymäkohtien perusteella hän piti mahdollisena että kivikauden uskonnolliset traditiot olisivat säilyneet historialliseen aikaan saakka.

Tähän sessioon kuului myös kolme esitelmää, jotka edustivat "perinteistä" arkeologista esinetutkimusta. Gösta Bågenholm Göteborgista markkinoi kivikautista "Baltian yhteisöä": hän uskoo, että balttilainen yhteenkuuluvuus on todennäköisempää kuin perinteinen indoeurooppalainen tai suomalais-ugrilainen konteksti. Hän on löytänyt yhteisiä balttilaisia piirteitä Pohjoismaisten neoliittisten keramiikkaryhmien välillä. Mika Lavennon esitelmä kuului osana Helsingin yliopiston Muinais-Saimaa-projektiin. Hän on yhdessä geologi Seppo Hornyzykjin kanssa tutkinut eri ikäisten asbestikeramiikkaryhmien asbestikuituja ja todennut, että ne ovat koko esihistorian kauden samanlaisia, siis peräisin samoista raaka-ainelähteistä.

"Parempi myöhään kuin ei milloinkaan", voidaan todeta Jouko Rädyn esitelmästä. Hän esitteli 1970-luvun alussa kaivamiaan Taipalsaaren Vaaterannan punamultahautoja. Paikaltahan tunnetaan ruumishautojen lisäksi Suomen tiettävästi ainoa kampakeraamisen kauden polttohauta,

jossa oli runsaiden löytöjen ohella mm. piisirppi. Luulöytöjen perusteella tuolloin on hoidettu vuohia/lampaita ja jopa sikoja.

4) Poster session

Poster sessiossa esiteltiin kirjava joukko erilaisia tutkimuksia. Anne Petäjä-Ronkainen ja Jari Okkonen Oulusta olivat tutkimuksissaan löytäneet podsoli-profiilista selviä kemiallisin kokein havaittavia merkkejä ihmistoiminnasta. Markus Lindholmin posterissa esiteltiin Pohjois-Lapin ilmastomuutosten tutkimista dendrokronologian avulla. Lapin männystä on mahdollista rakentaa 6000-7000 vuoden sarja. Terttu Lempiäisen posterissa esiteltiin Käkisalmen linnasta löytyneitä kasvijäännöksiä. Hannu Poutalaisen, Elisabeth Grönlundin ja Martti Kopsen posterit esitteli uusia tuloksia Pohjois-Karjalan rautakauden tutkimuksista. Viime vuonna aloitetun projektin inventoinneissa on löydetty jo 20 asuinpaikkaa, joista 10 rautakautista. Projektiin liittyvät siitepölyanalyysit ovat ajoittaneet viljelyn alun 1100-1200-luvuille jKr.

5) Natural sciences in archaeology

Viimeisimpään sessioon oli koottu luonnontiedettä edustavat esitelmät. Högne Jungerin eri metodien kautta saatujen ajoitustulosten yleiskatsauksen jälkeen kuulumme kolme jännittävää esitystä Käkisalmen linnan poikkitie-teellisistä tutkimuksista. Käkisalmeahan on vuodesta 1989 tutkittu suomalais-venäläisenä yhteistyönä, jossa arkeologiseen tutkimukseen on yhdistetty erilaiset ajoitus- ja luonnontieteelliset menetelmät ja vertailumateriaalina on historiallisen kronikan aineisto. Tuovi Kankaisen, Pirjo Uinin ja Aleksanteri Saksan esitys, johon liittyi em. Terttu Lempiäisen posterit oli hyvin esitetty kokonaisuus. Uino paljasti linnan esinelöytöjä esitellessään jopa sensaation: linnasta on löytynyt puinen kirjoitustikku kertoo, että Karjalassa osattiin kirjoittaa jo 1300-luvulla! (Pystyyköhän Savo vastaamaan haasteeseen?). Viimeisenä oli Irmeli Vuorelan alueensa perusteella Jouko Rädyn esitykseen liittynyt esitelmä. Vuorela kertoi Taipalsaarelta, asuinpaikan läheltä otetun siitepölynäytteen tuloksista. Niiden perusteella polttoraivauksen jälkeä näkyi jo 7000-5000 BP ja jatkuvan viljelyn jälkeä 3140±50 BP. Jatkuva viljely alkoi 1605±45 BP.

Esitelmien jälkeen lauantai-ilta huipentui juhlaillalliseen Olavinlinnassa ja sunnuntai vesimaiseman ja aurinkoisen ilman hallitsemaan retkeen. Retkellä esiteltiin eteläisen Saimaan alueen tyypillisimpiä muinaisjäännöksiä.

Edellä sanottu kertoo sen, että tietoa tuli kolmena päivänä paljon. Se mitä Savo-Karjalassa tehdään, etenkin sen poikkitieteellisyys ja tutkimuksen painopistealueet: rautakauden asutus maanmuokkauksineen ja siitepölyineen sekä pyyntikulttuuri ympäristöineen, nousivat eniten pinnalle Käkisalmen ohella. En omaa ennustajaeukon lahjoja mutta kuulemani ja näkemäni perusteella uskon, että kun nyt esitellyt tutkimukset valmistuvat, olemme kirjoittaneet uuden luvun havumetsien valloitushistoriaan.

Summa summarum: Archaeology in Eastern Finland - Human Occupation in Boreal Forests

Mitä uutta Suomen arkeologia sai noiden kolmen päivän aikana? Miten vappuna olimme aprillia viisaampia? Itse olen jäävi arvioimaan tätä kongressia, mutta järjestäjien puolesta jään hyvälle mielelle. Työ kannatti tehdä. Vaikka venäläisten poisjäänti oli karvas pettymys, ottaen huomioon heidän tänne saamiseen tehdyn työmäärän, sujuivat järjestelyt hyvin. Ilmapiiri oli avoin ja mukana oli runsaasti ei-niin-tuttuja ihmisiä. Ruoka oli hyvää ja ihmiset iloisia. Tärkeä tekijä ilmapiirin luomisessa oli se, että olimme myöntäneet halumme verrata Itä-Suomen uutta materiaalia jo heti sen löydyttyä muiden tekemään "havumetsätutkimukseen". Jos paikalla olisi esitelty vain suomalaista tutkimusta, epäilen, että tulos olisi ollut huonompi. Myöskin tiedonkulussa ulkomaille olisi syntynyt epämääräisen pitkä viive.

Suomalaisella arkeologialla on selvä "markkinarako". Se kiinnostaa ja Suomea tuleekin markkinoida - myös hyvänä kongressipaikkana. Kansainvälisen kongressin järjestäminen on helppoa, hauskaa, kohtuuhintaista ja tuloksia tuottavaa. Seuraa sinäkin perässä.

KANSAINVÄLINEN ARKEOLOGIASEMINAARI
SAVONLINNASSA

Mirja Miettinen

YHTEISTYÖTÄ OPISKELEMASSA

GTK:n järjestämät informaatiopäivät arkeologeille
10-11.2.1993 Espoossa.

Tieteidenvälisen yhteistyön luulisi olevan itsestään selvää ihmistä ja ympäristöä tutkivilla aloilla; periaatteessa sen merkityksestä ei yleensä ollakaan eri mieltä. Käytännön toteutus takertelee kuitenkin monelle tavalla, esim. tieteiden ja harjoittajiensa moninaisuuden ja keskinäisen erilaisuuden, tutkimuksen erilaisten painotusten ja viimeksi myös taloudellisten resurssien vuoksi. Ratkaisevinta lienee kuitenkin yhä perustavan tiedon puute. Siksi helposti jäävät monet samaa suurta kokonaisuutta, ihmistä, ympäristöä ja niiden välistä vuorovaikutusta käsittelevät tutkimukset vaille mielekkäitä yhteyksiä mihinkään.

Yhteistyön jatkamiseksi ja laajentamiseksi sekä mahdollisuuksien esittelemiseksi järjesti GTK Espoossa kaksipäiväiset informaatiopäivät arkeologeille aiheena TÄRKEIMMÄT PALEOEKOLOGISET MENETELMÄT ARKEOLOGIASSA. Pääorganisaattorina oli dos. Irmeli Vuorela, joka luennoi siitepöly- ja hiukkasanalyysista. Menetelmien yleisten periaatteiden ja mahdollisuuksien ohella käsiteltiin tarkemmin mm. näytteiden ottoa käytännössä, analyysin ja diagrammin laadinnan hienouksia, joita havainnollistettiin mm. harjoitustehtävillä. Keskustelua herätti erityisesti näytteiden ottaminen, pakkaaminen ja säilytys, jotka tutkimuskohteesta ja -tilanteesta riippuen saattavat jäädä kokonaan arkeologin vastuulle. Onneksi mukaan saatiin monistettuja ohjeita.

Dos. Terttu Lempiäinen Turun Yliopistosta kertoi makrofossiilianalyysista. Myös näitä näytteitä joutuvat arkeologit usein itse ottamaan kaivauksilla; silmät on todella syytä pitää auki tässäkin suhteessa ja näytteitä on hyvä ottaa mieluummin liikaa kuin liian vähän. Järkeä täytyy tietysti käyttää ja erityisen tärkeätä on näytteiden tarkka kirjaaminen ja muistiinpanojen tekeminen heti kentällä! Oli ilahduttavaa kuulla, että vanhatkin näytteet (vuosia sitten otetut), jotka käsittävät kulttuurimaan ja muun mahdollisen aineiston sekaisin purkkiin tai pussiin säilötyinä, ovat uusien analyysin arvoisia ja sisältävät sellaista tietoa, jota (tuhoutuneelta) paikalta ei ehkä enää ole saatavissa. Sekä siitepölynäytteiden että makrojen tutkiminen edellyttää kuitenkin erityistä koulutusta ja siten erikoistunutta tutkijaa. Esi-merkkien valossa näimme, millaista tietoa kulttuurimaasta voi paljastua, kun asiantuntija on mukana näytteiden otosta lähtien.

Arkeologeille tärkeitä ovat luonnollisesti myös iänmäärittäykset. GTK:n radiohiililaboratorion toiminnasta ja ajo-

tusmenetelmästä yleensä kertoi päivien loppuksi erikois-
tutkija Tuovi Kankainen. Myös hän käsitteli näytteiden
ottoa ja säilytystä. Varsin pienestäkin hiilimäärästä
voidaan nykyisin tehdä analyysi perinteisellä menetelmäl-
lä; suomalaisesta kiihdytinlaboratoriosta ei toistaiseksi
ole tietoa. Erityisen opettavainen oli esitys ajoitustu-
lostojen kalibroinnista ja valmiiden tulosten tulkinnasta.

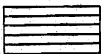
Päivien aikana tutustuttiin pikaisesti siitepöly- ja ra-
diohiililaboratorioihin. Saimme kuulla mm. uusista tut-
kimustuloksista, joiden mukaan maassamme interglasiaali-
kaudella n. 120 000 vuotta sitten vallitsi lämpökausi,
jolloin mm. misteli ja orjanlaakeri viihtyivät Pohjanmaan
lehtimetsissä. Tuntuu vaikealta uskoa, ettei ihmisiä oli-
si jo silloin ollut täälläkin; viimeisin jääkausi on kui-
tenkin hävittänyt jäljet, tai sellaisia ei ainakaan tois-
taiseksi on löydetty. Näimme ohimennen myös kuvia akri-
tarkeista, mikroskooppisen pienistä ja hyvin hienoista
fossiileista, joita esiintyy eräissä hiekka ja kalkkiki-
vissä; ne ovat miljoonien vuosien ikäisiä.

Koko GTK:n laajaan toimintaan ei ollut mahdollista eikä
tarkoitustaan perehtyä tällä kertaa. Päivien alussa yli-
johtaja Veikko Lappalainen ja osastonjohtaja Matti Saar-
nisto kertoivat GTK:n toiminnasta. Vakiintunutta mieliku-
vaa GTK:sta ja kivistä vahvasti osaltaan luentotilan au-
lassa esillä ollut rakennuskivilajeja esittelevä näyt-
tely.

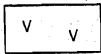
Osanottajia oli yli kuusikymmentä, kaikista ikäryhmistä
ja eri puolilta maata. Tietopaljoudellaan lähes mykistä-
vien informaatiopäivien säilyvää antia olivat mukaan saa-
dut yksityiskohtaiset ohjeet, ja kirjallisuus sekä luen-
noitsijoiden positiivinen ja aidosti kiinnostunut suh-
tautuminen arkeologiaa. Kun varsinaisena ongelmana yh-
teistyössä on tiedonkulun ohella nyt ja vastakin rahan
niukkuus, täytyy käytettävissä olevia resursseja voida
kohdentaa entistä harkitummin. Tässä on mahdollisimman
varhainen neuvonpito asiantuntijoiden kanssa keskeistä.
Kaikkiin luennoitsijoihin onkin varmasti helpompi tämän
jälkeen ottaa yhteyttä, eikä kysymistä todellakaan kan-
nata aristella. Arkeologitkin voisivat keskenäänkin kes-
kustella enemmän paleoekologian ja arkeologian mahdol-
lisuuksista.

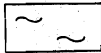
Savilieju

Saraturve

Puuaines

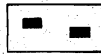
Rahkaturve

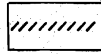
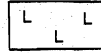
Korte

Raate

Puuhiltä

Humus- ja hiili-
pitoinen kerros

Savi

Arja Karivieri

VIIKINKIEN JÄLJILLÄ ROSKILDESSA

Roskilden kaupunki kasvoi viikinkiajalla kahden kauppareitin, maa- ja meritien, yhtymäkohtaan Roskilden vuonon etelärannalla. Alueen esihistoriaa ja keskiaikaista kehitystä esitellään kaupungin museossa, jossa sekä esihistoriallinen että keskiaikainen esineistö on saatu hyvin esille huolimatta tilanahtaudesta pienessä museorakennuksessa. Kaupungin keskiaikaisesta vauraudesta todistaa Roskilden katedraali, jonne on haudattu 38 Tanskan kuningasta ja kuningatarta. Katedraalin rakentaminen alkoi n. 1170 ja saatettiin loppuun 1400-luvun alussa. Katedraaliin myöhemmin tehdyistä lisäyksistä merkittävin on 1600-luvun alussa rakennettu kuningas Kristian IV:n kappeli. 1700-luvulla Roskilde alkoi menettää merkitystään, mutta vielä nykyään kaupunki on kauppakeskus, jossa pidetään kaksi kertaa viikossa markkinat; perinne, joka alkoi jo keskiajalla.

Roskilden toinen tärkeä turistiattraktio on Viikinkiläivämuseo, jonka perusnäyttelyn muodostaa viisi Roskilden vuonosta löydettyä viikinkiläivää. Paikalliseen kansaperinteeseen kuului uskomus, että kuningatar Margareta I upotti laivan Roskilden vuonoon suojellakseen kaupunkia mereltä saapuvilta vihollisilta. Vuonna 1957 harrastajasukeltajat löysivät veneen jäännökset läheltä Skuldelevin rantaa. Tanskan Kansallismuseo tarkasti kohteen ja tunnisti aluksen viikinkiläiväksi, eli se oli useita satoja vuosia vanhempi kuin mitä kansaperinne antoi ymmärtää. Alue kartoitettiin seuraavien vuosien aikana ja paikalta löydettiin viisi myöhäiselle viikinkiajalle ajoittuvaa alusta.

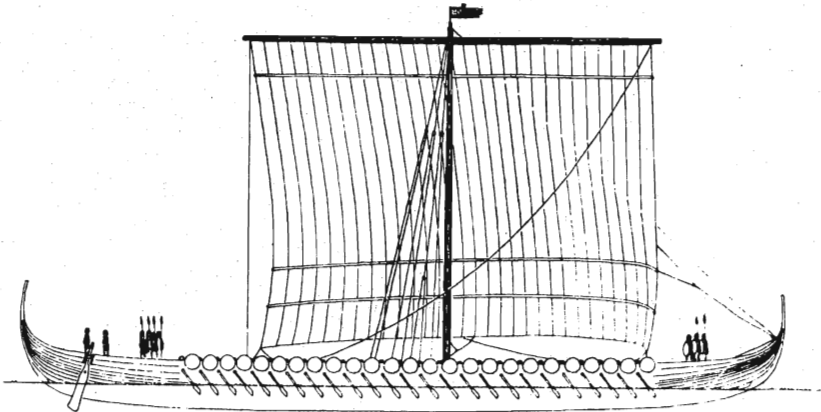
Varsinaiset kaivaukset aloitettiin vuonna 1962 rakentamalla arkkupato ja pumppaamalla vesi padon alueelta. Työskentelyä helpottamaan rakennettiin padon alueelle tilapäisiä siltotoja, joilta käsin arkeologit saattoivat poistaa laivahylkyjä peittävää mutaa. Esiin tulleiden hauraiden puiden kuivuminen estettiin kastelemalla aluetta koko kaivauksen ajan sähkökäyttöisen pumpun välityksellä toimivien kastelulaitteiden avulla. Puut siirrettiin ilmatilviissä muovipussissa konservointilaboratorioon Bredeen, jossa työ jatkui; puut käsiteltiin glykolilla, joka korvasi puun solukoissa olleen veden ja esti näin puun kuivua syntyvän kutistumisen. Samaan aikaan alkoi museorakennuksen suunnittelu. Erik Chr. Sorensenin piirtämä rakennus valmistui 1968 Roskilden vuonon etelärannalle, aivan veden ääreen. Tällä hetkellä neljä viidestä aluksesta on rekonstruoitu, mutta viidennen, suuren sota-aluksen rekonstruointi on vielä kesken. Nämä viisi alusta edustavat viittä eri laivatyyppiä. Kahdesta kauppa-aluksesta toinen oli tehty pitkiä laivamatkoja varten, esim. Islantiin ja Grönlantiin suuntautuviin matkoihin; pienempi kauppa-alus kuljetti lastia Itämeren alueella. Toinen kahdesta sota-aluksesta edusti laivatyyppiä, jolla voitiin purjehtia tai tyynen sään vallitessa soutaa 24

miehen voimin. Suuressa sota-aluksessa, jonka rekonstruointi on vielä kesken, saattoi olla 40-50 soutajaa. Viides laiva oli pienikokoinen, todennäköisesti kalastusalus.

Viikinkiläivämuseon erikoisnäyttelyn teemana oli "Viikinkien matkat Pohjois-Amerikkaan". Näyttely kertoo myös viikinkien navigointitaidosta; miten he käyttivät hyväkseen navigoinnissa merivirtoja, tähtien liikkeitä ja auringon reittiä taivaalla sekä seurasivat merieläinten ja lintujen liikkeitä. Viikinkien käynnistä Newfoundlandin pohjoiskärjessä on todisteena L'Anse aux Meadows'in asuinpaikka ja sieltä saadut löydöt, jotka osoittavat Grönlannissa asuneiden viikinkien käyneen Amerikan manterella jo 500 vuotta ennen Kolumbusta. Viikinkien matkoista Pohjois-atlantilla kertovat Grönlantilaisten saga ja Erik Punaisen saga.

Ilman viikinlaivoja eivät viikinkien retket olisi toteutuneet, sillä laiva oli viikinkien tärkein liikenneväline. Viikinkiläivan rakenne on yhdistelmä poikittaispurjetta käyttävästä laivasta ja pitkästä, kapeasta soutuveneestä. Tämä laivarakenne oli käytössä koko aikakauden 800-1200 jKr., mutta kehittyi tuona aikana eri tyypeiksi: sota- ja matka-alukset sekä rahtilaivat. Koggi, uusi laivatyyppi, joka pystyi kuljettamaan suurempia rahtimääriä, syrjäytti lopulta 1200-luvun kuluessa viikinkialukset merenkulussa.

Roskilden viikinkiläivämuseossa näytetään päivittäin kahdeksan filmiä. Toinen niistä esittelee vuoden 1962 tutkimukset Roskilden vuonossa, jolloin viisi viikinkiläivää nostettiin vuonon pohjasta. Toinen filmi kertoo, miten yhdestä löydetystä viikinkiläivoista rakennettiin kopio museon yhteydessä sijaitsevalla venetelakalla käyttäen mahdollisimman paljon alkuperäistä tilannetta vastaavia työkaluja ja materiaaleja. Filmi kuvaa myös tällä aluksella tehtyä koepurjehdusta, joka on antanut runsaasti uutta tietoa viikinkien veneenrakennus- ja purjehdustaidosta sekä viikinkiläivojen purjehdusominaisuuksista. Kesäaikana museo tarjoaa kävijöilleen mahdollisuuden nauttia purjehdukseen viikinkiläivakopiolla Roskilden vuonossa.

Janne Vilkuna

FENNOUGRISTIEN KONGRESSI DEBRECENISSÄ 1990 JA JYVÄSKYLÄSSÄ 1995

Suomalais-ugrilaisia kieliä tutkivat lingvistit ja näitä kieliä puhuvien kansojen rotua tutkivat antropologit sekä kulttuureja tutkivat arkeologit, etnologit, folkloristit ja historiantutkijat¹ kokoontuivat vuonna 1990 viikon kestäneeseen 7. kansainväliseen fennougristikongressiin Unkarin itäiseen yliopistokaupunkiin Debreceniin.

Sukupuu

Kielentutkijoille selvisi jo 1600-luvulla suomen- ja unkarinkielen sukulaisuus. Ajan myötä sukulaiskieliä löydettiin lisää pohjoisesta Euraasiasta ja rekonstruoitiin uralilaisten ja suomalais-ugrilaisten kielten kehitys. Rekonstruktion mukaan ikivanhasta kivikaudella puhutusta kantauralista oli kehittynyt (kantasamojedi ja) suomalais-ugrilainen kantakieli ja siitä edelleen aikojen kuluessa eri kantakielten kautta nykyisin puhuttavat kielet: hanti (ostjakki), mansi (voguli), unkari, komi (syrjääni), udmurtti (votjakki), mari (tšeremissi), mordva, liivi, viro, vatja, vepsä, inkeri, karjala, suomi sekä etelä-, itä- ja pohjoissaame.

Aiemmin katsottiin, että suomalais-ugrilaisten kielten kehitys, joka havainnollistettiin yhteisestä rungosta versoavana sukupuuna, osoitti myös kansojen ja kulttuurien vaellustien Uralilta länteen. Nykyään tiedetään, ettei kehitys ollut näin yksinkertainen: rotu, kieli ja kulttuuri voivat olla, mutteivät suinkaan aina ole, alueellisesti yhteneviä käsitteitä. Esimerkiksi suomalaiset ja unkarilaiset ovat hyvin kaukaisia kielisukulaisia, mutta geneettinen ja kulttuurinen sukulaisuus on perin vähäistä.

Heimokongresseista fennougristikongresseihin

Ennen toista maailmansotaa ehdittiin järjestää heimokongresseja, joiden puitteissa suomalaiset hoitivat Neuvostoliiton rajojen ollessa kiinni suhteita erityisesti virolaisiin ja unkarilaisiin. Sota katkaisi tämänkin kehityksen ja sodan jälkeen idän ja lännen eturistiriidat estivät suomalais-ugrilaisten kansojen yhteydenpitoa ja heitä koskevaa tutkimustyötä. Pitkien ponnistelu- lujen tuloksena voitiin vihdoin järjestää ensimmäinen fennougristikongressi vuonna 1960 Budapestissa ja sittemmin on kokoon- nuttu viiden vuoden välein: 1965 Helsingissä, 1970 Tallinnassa, 1975 Budapestissa, 1980 Turussa ja 1985 komien pääkaupungissa Syytyvkarissa. Näin tiedemiesten ja -naisten yhteydenpidon kautta avattiin vähitellen kanavia muullekin rauhanomaiselle kanssakäymiselle.

Arkeologian sektio

Kongressiin osallistui yli tuhat ihmistä liki 20 maasta. Kokous- paikkana oli yliopisto. Kongressissa kuunneltiin ja kommentoi- tiin yleisistuntojen ja aiheeltaan suppeampien sektioiden esi- telmiä; niitä pidettiin viikon aikana vajaa 600. Kongressin tarkoitus oli siten välittää ja tuottaa uutta tietoa ja ennen kaikkea suoda eri maiden tutkijoille mahdollisuus kohdata, keskustella ja solmia yhteyksiä.

Arkeologian ja antropologian sektiössä oli ohjelman mukaan yhteensä n. 70 esitelmää ja muutama muissakin sektiössä pidetty esitelmä koski läheltä arkeologiaa. Esitelmien pääosan esitys- kieli oli ohjelman mukaan venäjä, muutaman saksa ja englanti, mutta osa niistäkin pidettiin loppujen lopuksi venäjäksi. Kon- gressi ei totisesti ollut suomalaisen arkeologian esiinmarssi, sillä kongressissa ei kuultu yhtään suomalaisen arkeologin pitä- mää esitelmää!

Ongelmia

Debrecenissä todettiin avajaispuheenvuoroissa kongressin kasva- neen liian suureksi. Näin oli laita, vaikka jo Turussa ja Syyk-

tyvkarissa asia oli ilmeinen ja unkarilaisilla olisi ollut mahdollisuus karsia aiheen kannalta turhia rönsyjä. Tulevaisuudessa kongressi on saatava ennen kaikkea järkeviin mittoihin hyväksymällä vain sellaisia esitelmiä, joilla on yhtä suppeaa aluetta laajempaa mielenkiintoa ja keksimällä tarpeeksi laajoja ja mielenkiintoisia koko kongressille yhteisiä teemoja.

Jotain yhden ainoan kulttuurin suppeaa piirrettä, olipa kyseessä jonkin suomen murteen erityispiirre tai lyhytaikaisen esihistoriallisen kulttuurin piirissä esiintyneet naisten päänkoristeet, ei ole järkeä tulla esittelemään laajalle kansainväliselle kuulijakunnalle. Yksi syy nykyiseen käytäntöön lienee se, että vain esitelmöitsijät pääsevät osallistumaan. Niinpä liian moni esitelmä on vain matkalipun kuittaus - ei muuta. Näin ei tosin olisi täällä kertaa tarvinnut olla suomalaisten laita, koska valtio oli suonut matkalipun ilman esitelmääkin!

Koska arkeologian sektion, kuten muidenkaan sektioiden esitelmiä ei tulkattu virallisesti, venäjää osaamattoman ongelmana oli kieli. Henkilökohtaisesti sain tässä suhteessa apua inkeriläiseltä Aleksanteri Saksalta, mutta tilanne johti minut kuuntelemaan muiden tieteenalojen esitelmiä.

Suomalaisten arkeologien osallistuminen oli siis ennätyskellisen vähäistä. Esitelmöitsijöitä oli vain x: xxx. Syynä oli tietysti osaltaan pohjoismaisten ja suomalais-neuvostoliittolaisten arkeologikonferenssien olemassaolo ja toisaalta ilmeisesti jo Syktyvkarissa koettu venäjän osaamattomuus. Syynä lienee myös suomalais-ugrilaisuus - mitä se on arkeologin kannalta? Arkeologille tuottaa ongelmia se, että tiettyä suomalais-ugrilaista kieltä puhuvaa ja omaa henkistä ja aineellista kulttuuria ylläpitävää kansaa voidaan seurata ajassa taaksepäin vain jonkun matkaa tietäen, että operoidaan yhä samanlaisen kielen ja kulttuurin kokonaisuuden kanssa. Tämän seikan ei mielestäni kuitenkaan pitäisi antaa häiritä liikaa: kun tutkija ei enää katso voivansa pitää tutkimaansa kulttuuria suomalais-ugrilaisena, hänen ei pidä sitä tehdä! Yksi ratkaisu olisi siirtyä operoimaan maantieteellisen rajauksen puitteissa. Siten fennougristikongressit soveltuisivat mainiosti laajan pohjoisen Euraasian alueen muinaisia kulttuureja tutkivien arkeologien foorumiksi² - suomalais-neuvostoliittolaiset arkeologikonferenssit olivat tässä mielessä liian suppea foorumi. Venäläisten tutkijoiden tulisi edistää tätä mahdollisuutta julkaisemalla

muun muassa yleisesitys alueensa esihistoriasta: he tarvitsevat sitä itse ja me tarvitsemme sitä, kunhan se on saatavilla muukin kuin venäjäksi. Myös suomessa julkaistut yleisesitykset ansaitsisivat tulla julkaistuksi "maailmankielillä".³

Jyväskylään

Seuraava eli 8. fennougristikongressi pidetään Jyväskylässä 10. - 15. elokuuta 1995. Suomen lama ja Neuvostoliiton hajoamisen jälkeinen tilanne markan ja ruplan arvón muutoksineen tuottaa ongelmia sekä kongressiin kutsuville että kutsuun vastaaville. Kongressin teema on Uralilaiset kielten ja kulttuurien asema uudessa historiallisessa tilanteessa. Ajankohtainen teema on kongressia profiloiva, mutta sitä ei kuitenkaan ole missään tapauksessa ole tarkoitettu rajoittamaan esim. etnologien tai arkeologien esitelmiä.

Kongressin ensimmäinen kiertokirje lähetettiin keväällä 1992 Debrecenin kongressiin osallistuneille ja eri maiden tutkimuslaitoksille. Kirjeen myötä kongressin on ilmoittautunut n. 800 ihmistä 25 maasta. Jos olet kiinnostunut etkä ole vielä ilmoittautunut, tee se välittömästi oheisella lomakkeella. Toinen kiertokirje lähetetään kuluvan kevään aikana.

1. Neuvostovallan aikana ei tietysti voitu käsitellä Neuvostoliitossa vähemmistöinä elävien suomalais-ugrilaiden kansojen 1900-luvun historiaa. Nyt se on mahdollista ja Jyväskylän kongressissa tullaan muun muassa luomaan katsaus kansojen nykytilaan.

2. Esimerkki: Viitasaarelta löydetty n. vuoteen 1300 jKr. radiohiilimenetelmällä ajoitettu yhdistetyn jousen kappale olisi perinteisesti nimetty suomalais-ugrilaisen jousen osaksi (Sirelius, U. T. Suomen kansanomaista kulttuuria I. Helsinki 1919, s. 48), mutta nimesin tämän levinneisyydeltään laaja-alaisen jousityypin esiintymisalueen ja rakenteen mukaan pohjoiseuraasialaiseksi neliosaiseksi jouseksi (Vilkuna, Janne. Viitasaaren jousi. Keski-Suomea ja keskisuomalaisia VI. Jyväskylä 1991, s. 70).

3. Esim. jo Syktyvkarin kongressin aikoihin julkaistu merkittävä teos Suomen väestön esihistorialliset juuret (Bidrag till kännedom av Finlands natur och folk H 131, Helsinki 1984) ei ole saavuttanut kansainvälistä tutkijakuntaa. Uusimmassa esihistoriamme yleisesityksessä (Edgren, Torsten. Den förhistoriska tiden. Finlands historia 1. Ekenäs 1992.) on myös paljon mielenkiintoista; pohjoisen Euraasian kulttuurien tutkijoita kiinnostanee erityisesti siinä olevat Christian Carpelanin "laatikkoartikkelit".

FU 8, Fennicum
 P.O.Box 35
 SF-40351 Jyväskylä,
 Finland
 Tel.
 + 358 41 601 433
 (Scientific Information)
 + 358 41 603 662
 (General Information)
 Fax
 + 358 41 603 431
 Internet
 fu8@jylk.jyu.fi

Kahdeksas kansainvälinen fennougristikongressi järjestetään Suomessa, Jyväskylässä, 10.-15. elokuuta 1995.

Kongressissa on neljä sektiota:

- A** Kielitiede
- B** Etnologia ja folkloristiikka
- C** Kirjallisuus
- D** Arkeologia ja antropologia

Kongressin pääteemoista tehdään selkoa seuraavassa kiertokirjeessä. Plenum- ja sektioesitelmien lisäksi tarkoitus on järjestää symposiumeja ja näyttelyitä sekä kulttuuri- ja vapaa-ajan ohjelmaa.

Jyväskylä sijaitsee Keski-Suomen järvalueella vajaat 300 kilometriä Helsingistä pohjoiseen. Kaupunki oli jo 1800-luvulla merkittävä kulttuurikeskus, jossa oli mm. ensimmäinen suomenkielinen oppikoulu ja kansakoulunopettajaseminaari. Tästä oppilaitoksesta on kehittynyt nykyinen Jyväskylän yliopisto, jossa on viisi tiedekuntaa, runsaat 600 opettajaa ja tutkijaa sekä yli 8000 opiskelijaa.

Tämän kirjeen liitteenä on yhteydenottokortteja. Toivomme, että palautatte yhden niistä täytettynä. Muut pyydämme ystävällisesti antamaan kiinnostuneille kollegoillenne, jotka eivät ole saaneet kirjettämme. Korttien palautusaika päättyy 15.9.1992.

Seuraava kiertokirje lähetetään kortin palauttaneille heidän valitsemallaan kielellä vuoden 1992 lopulla.

*Järjestelytoimikunnan puolesta,
 ystävällisin terveisin*

Heikki Leskinen *Janne Vilkkumäki*
 Heikki Leskinen Janne Vilkkumäki
 puheenjohtaja pääsihteeri

KIRJALLISUUTTA

ALUEELLISEN MUINAISMUISTOHALLINNON KEHITTÄMISTOIMIKUNNAN MIETINTÖ. BETÄNKANDE AV KOMMISSIONEN FÖR UTVECKLANDE AV DEN REGIONALA FORNMINNESFÖRVALTNINGEN. KOMITEAMIETINTÖ/KOMMITTÉBETÄNKANDE 1993:5. HELSINKI 1993.

Hannu Kotivuori - Markku Torvinen: Länsi-Pohjan kiinteät muinaisjäännökset. Lapin seutukaavaliitto, sarja A, julkaisu 117. Rovaniemi 1992. **Hannu Kotivuori - Markku Torvinen:** Rovaniemen seudun kiinteät muinaisjäännökset. Lapin seutukaavaliitto, sarja A, julkaisu 122. Rovaniemi 1992.

ÄLÄNSK STENÅLDER. En beskrivning av Långbergsödaområdet i förhistorisk tid, (17 s.). Mariehamn 1993.

KIINTEIDEN MUINAISJÄÄNNÖSTEN HOITO-OPAS. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja, sarja B, no: 2. Vantaa 1993

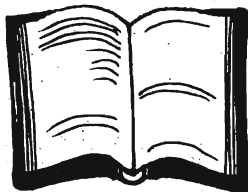
SUOMEN MUSEO 1992 (Vammala 1993) sisältää seuraavat arkeologian kannalta mielenkiintoiset artikkelit ja kirjoitukset: **Torsten Edgren:** Lavansaaren Suursuonmäen röykkiöhaudat (Summary: The Cairns of Lavansaari, s. 20), ss. 5-20; **Jukka Luoto - Merja Seppä-Heikka:** Sikoangervo (Filipendula vulgaris) ja ihminen - arkeologinen kommentti (Summary: Dropwort and Man - an Archaeological Comment, s. 40), ss. 21-40; **Eeva-Liisa & Hans-Peter Schulz:** Hämeenlinna Varikkoniemi - eine späteisenzeitliche-frühmittelalterliche Kernsiedlung in Häme. Die Ausgrabungen 1986-1990. (Mit einem Beitrag von Georg Haggren). (Yhteenveto: Hämeenlinnan Varikkoniemen kaivaukset, s. 79). Ss. 41-85; **Tuovi Kankainen - Terttu Lempiäinen - Irmeli Vuorela:** Die Siedlungsgeschichte und Umweltentwicklung von Hämeenlinna Varikkoniemi im Lichte archäometrischer Untersuchungen, ss. 87-107; **Terttu Lempiäinen:** Pflanzliche Makroreste von der wikingerzeitlichen - frühmittelalterlichen Siedlung Varikkoniemi in Hämeenlinna, ss. 109-128; **Aino Katermaa:** Hämeenlinnan Linnankasarmen tutkaus - Vanhaa kaupunkia etsimässä (Summary: In Search of the Old Town - Ground Penetrative Radar Surveys in Hämeenlinna, s. 151), ss. 129-151; **Heikki Matiskainen:** Die Einführung der Glasherstellung in Skandinavien im Lichte der mittelalterlichen Glasgeschichte Europas (Summary: The Introduction of Glass-Making into Scandinavia, s. 165), ss. 153-165; **Unto Salo:** Sana Nakkilan Kuusiston "paimensaavaneulasta", ss. 193-196; **Unto Salo:** Käräsämäen haudan 36 iästä, ss. 197-200; **Tapio Seger:** Kamera tutkimusmatkalla - tutkimusmatkalla kameraan (arvostelu, Nykänen Panu ja Hölttä Maria: Arkeologin valokuvausopas. Helsinki papers in Archaeology 4. Helsinki 1992), ss. 201-202.

DREVNOSTI SLAVI I FINNO-UGROV (S.Peterburg 1992). Leningradissa 16.-22.5.1986 pidetyn symposiumin esitelmät (julkaisu on venäjänkielinen ja artikkelien otsikot on

suomennettu):

Torsten Edgren: Suomalais-neuvostoliittolaisen arkeologian alalla tapahtuvan yhteistyön suunnat ja muodot; **A.N. Kirpicnikov:** SNTL:n ja Suomen välinen tieteellinen yhteistyö arkeologian alalla: yhteenvedot ja perspektiivit; **N.N. Gurina:** Ovatko kuoppa- ja kampakeraamiset kulttuurit yhteydessä suomalaisten alkuperän ongelmaan?; **Markku Torvinen:** Uudet arkeologiset tutkimukset Lapin läänissä Pohjois-Suomessa; **P.M. Doluhanov:** Ympäristön evoluutio Leningradin alueella ja asutuksen ongelmat; **Timo Miettinen:** Uudet kalliopiiirrosten löydöt Suomessa; **V.I. Timofeev:** SNTL:n eurooppalaisen luoteisosan mesoliittisen ja neoliittisen kivikauden etno-kulttuurillisten suhteiden ongelmasta; **Jukka Luoto:** Suomen keskisen neoliittisen kivikauden ongelmia; **Anne Vikkula:** Laitilan Nästinristin kivikautinen hauta; **S.V. Kusminyh:** Itä-Ruotoan Mälärin kirveiden alkuperän ongelmasta; **K.A. Smirnov:** Tuottavan talouden kehitys Volgan ja Okan välisellä alueella 1. vuosituhannella ennen ja jälkeen ajanlaskumme alun; **Tapio Seger:** Kaksi uutta esiroomalaisen rautakauden asuinpaikkaa Etelä-Pohjanmaalla; **A.N. Kirpicnikov, V.A. Nasarenko, A.I. Saksa, V.J. Sumkin:** Pohjoiseuroopan kivilatatomukset ja niiden tulkinta; **Pirjo Uino:** Talonrakennusmenetelmät rautakaudella; **Valter Lang:** Suomalaisista vaikutuksista Eestin luoteisalueella 1. vuosituhannella jKr.; **Sirkku Pihlman:** Paikallisten yhteisöjen keskinäiset suhteet kansainvaellusajan aselöytöjen valossa; **V.V. Sedov:** Yhdestä suomalais-ugrilaisen hautaustavan ominaisuudesta; **P.-L. Lehtosalo-Hilander:** Suomen ruumishaudat; **E.N. Nosov:** Legendat varjagien alkuperästä sekä Itämeren ja Volgan kauppareitti; **Unto Salo:** Muinaiset kristinuskoon liittyvien slaavilaisten sanojen lainat itämerensuomalaisten kielissä ja Suomen kristillistämisen varhaisvaiheet; **I.V. Dubov, V.N. Sedyh:** Timerevin kalmiston uudet tutkimukset; **S.I. Kockurkina:** Muinaisten karjalaisten ja vepsäläisten etno-kulttuurilliset kontaktit keskiaikana; **E.A. Saveljeva:** Itämerensuomalainen komponentti syrjäänien etnogeneesissä; **Christian Carpen:** Saamelaisten talvikylien arkeologiset kaivaukset Inarissa; **I.V. Veresagina, O.V. Ovsjannikov:** Vienanjoen keskijuoksun 900-1200-luvun muinaisjäännökset; **E.A. Rjabinin:** Vatjan viidenneksen tsuudit; **Priit Ligi:** Vatjalaisista haudoista 900-1400-luvuilta Eestin alueella; **N.A. Makarov:** Äänisjärven itäisen osan väestön hautaustavasta 1000-1200-luvuilla; **L.P. Hlobystin:** Vaigac-saaren uhripaikka; **Paula Purhonen:** Pohjanmaan jättiläiskirkot; **V.A. Tjulenev:** Viipurin tuomiokirkon rakennushistoriallisia kysymyksiä.

KARHUNHAMMAS 14 (Kaarina 1992) on sisällöltään seuraava: **Unto Salo:** Projekti Lounais-Suomen rannikon varhaismetallikautiset hautarauniot, ss. 5-7; **Tapani Tuovinen ja Juha-Matti Vuorinen:** Luettelo Suomen rannikon hautarauniosta, ss. 9-122.

M U I N A I S T U T K I J A

Suomen Arkeologisen seuran tiedotuslehti

2/ 1993

Toimitus:

Ulla Lähdesmäki, Turun yliopisto, Arkeologian osasto, Henrikinkatu 2, 20500 Turku.

Helena Ranta, museovirasto, PL 913, 00101 Helsinki.

Lauri Pohjakallio, vastaava toimittaja, Lounais-Hämeen museo, Wahreninkatu 12, 30100 Forssa. Puh. 916-55998.

*

Ilmestyy neljä kertaa vuodessa. Painos 120 kpl. ISSN
Turun yliopiston offsetmonistamo.

FENNOSCANDIA ARCHAEOLOGICA

	Ovh.	Jäsenhinta
FA I	24,-	18,-
FA II	30,-	22,50
FA III	40,-	34,-
FA IV	56,-	42,-
FA V	76,-	57,-
FA VI	68,-	51,-
FA VII	68,-	51,-
FA VIII	68,-	51,-
FA IX	80,-	60,-
FAC	40,-	30,-

Seuran julkaisuja ei ole tarkoitettu myyntivarastoon mätänemään, vaan kulumaan käytössä! Ei ole hinnoilla pilattu. Osta omasi pois.

Jäsenhankinnat kätevimmin Anne Vikkulalta, os. Helsingin yliopiston arkeologian laitos, Meritullinkatu 1 A 4, 00170 Helsinki; Eeva-Liisa Schultzilta, os museovirasto PL 913, 00101 Helsinki tai Kristiina Korkeakoski-Väisäseltä os. Turun yliopisto, Arkeologian osasto, Henrikinkatu 2, 20500 Turku.

- SEURAN JULKAISUJA MYY TIEDEKIRJA, OS. KIRKKOKATU 14,
00170 HELSINKI, PUH. 90-635 177